

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

ANDIJON DAVLAT CHET TILLARI INSTITUTI

**«ZAMONAVIY TILSHUNOSLIK YO'NALISHLARI VA CHET
TILLARINI O'QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR»**

MAVZUSIDAGI XALQARO II MIY-AMALIY ANJUMAN

**«СОВРЕМЕННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ЯЗЫКОЗНАНИЯ И
ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В ОБУЧЕНИИ
ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ»**

МАТЕРИАЛЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ

**“MODERN TRENDS IN LINGUISTICS AND INNOVATIVE
APPROACHES TO TEACHING FOREIGN LANGUAGES”**

PROCEEDINGS INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

ANDIJON-2024. 10-IYUN

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI

OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

ANDIJON DAVLAT CHET TILLARI INSTITUTI

«ZAMONAVIY TILSHUNOSLIK YO'NALISHLARI VA CHET
TILLARINI O'QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR»

MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN

«СОВРЕМЕННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ЯЗЫКОЗНАНИЯ И
ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В ОБУЧЕНИИ
ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ»

МАТЕРИАЛЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ

“MODERN TRENDS IN LINGUISTICS AND INNOVATIVE
APPROACHES TO TEACHING FOREIGN LANGUAGES”
PROCEEDINGS INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE

2024-YIL 10-IYUN

ANDIJON – 2024

Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirining 2024-yil 18-yanvardagi “2024-yilga mo‘ljallangan xalqaro va respublika miqyosida o‘tkaziladigan ilmiy va ilmiy-texnik tadbirlar ro‘yxatini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 16-sonli buyrug‘i, shuningdek, mamlakat ilm-fani nufuzini yanada oshirish va xalqaro ilmiy-texnik hamkorlik ko‘lamini kengaytirishga qaratilgan xalqaro va respublika miqyosidagi ilmiy anjumanlar, simpozium, kongress, seminarlar va boshqa ilmiy hamda ilmiy-texnik tadbirlarni yuqori ilmiy va tashkiliy amaliy darajada samarali o‘tkazilishini ta‘minlash maqsadida Andijon davlat chet tillari institutida “Ingliz tili nazariy aspektlari”, “Ingliz tili va adabiyoti” hamda “Ingliz tili amaliyoti” kafedralari tomonidan “Zamonaviy tilshunoslik yo‘nalishlari va chet tillarini o‘qitishda innovatsion yondashuvlar” mavzusida xalqaro ilmiy-amaliy anjuman o‘tkazildi.

Mas‘ul muharrir(lar):

f.f.n., prof. S.O.Solijonov

Tahrir hay‘ati:

f.f.d.prof. D.A.Rustamov
f.f.d.prof. M.I.Umarxo‘djayev
PhD. dots. M.A.Qurbonov
f.f.d.prof. G‘.M.Xoshimov
f.f.d.prof. V.A.Vositov
PhD. dots. M.G‘.Xoshimov
p.f.n. prof. Sh.S.Alimov
PhD. G.M.Ibragimova
PhD. Q.Umrzakov
kafedra o‘qituvchisi N.Xamidov
kafedra o‘qituvchisi Z.No‘monova

Tahrir nashriyoti bo‘limi muharriri:

A.A.Xomidov

Ilmiy-amaliy konferensiya materiallariga oid mazkur to‘plam, tilshunoslikning zamonaviy yo‘nalishlari va chet tillarini o‘qitishdagi innovatsion yondashuvlar hamda ulardagi dolzarb masalalarga bag‘ishlanligi bilan ahamiyatlidir.

Mazkur to‘plamdan respublika va xorijiy oliy ta‘lim muassasalarida hamda ilmiy-tadqiqot markazlarida faoliyat olib borayotgan olimlar, professor-o‘qituvchilar, doktorantlar, magistrlar va iqtidorli talabalarning ilmiy maqolalari joy olgan.

To‘plamga kiritilgan materiallarning mazmuni, undagi statistik ma‘lumotlar va me‘yoriy hujjatlar sanasining to‘g‘riligiga mualliflarning o‘zlari mas‘uldirlar.

Andijon davlat chet tillari instituti, 2024-yil

2-SHO‘BA. UMUMIY TILSHUNOSLIKNING DOLZARB MUAMMOLARI.

O‘ZBEK TILI MILLIY-MADANIY SEMASIDA “SUV” LEKSEMASINING IFODALANISHI

**Hayitova Mahliyo Ilhom qizi,
Samarqand davlat universiteti tayanch doktoranti**

Annotatsiya. Yangi davr tilshunosligining yetakchi yo‘nalishlaridan biri bo‘lgan lingvokulturologiya fan sifatida XX asrning ikkinchi yarmi oxirlariga kelib shakllana boshladi. Tilshunoslikda esa XX asrning oxirlariga kelib “til madaniyat bilan bog‘liq bo‘lib qolmasdan, balki uning o‘zi madaniyatdan o‘sib chiqqan va uni ifodalaydigan vositadir” degan qarash mustahkam o‘rin egallay boshladi. Ayni paytda til madaniyatning yaratilish vositasi, rivojlanishi, saqlanishi (matnlar ko‘rinishida) va uning tarkibiy qismidir. Chunki til vositasida madaniyatning moddiy va ma‘naviy manbalari yaratiladi.

Kalit so‘zlar: til, madaniyat, assotsiativ metod, milliy-madaniy sema XXI asrning boshlariga kelib lingvomadaniyatshunoslik jahon tilshunosligidagi eng yetakchi sohalardan biriga aylandi. Lingvokulturologiya xalq tilida va diskursda o‘z ifodasini topgan va mustahkam o‘rin egallagan xalq madaniyatini, urf-odatlarini o‘rganadi. U birinchi navbatda, muayyan madaniyatning mif, afsona, rasm-rusum, an‘ana, udum, taomil, ramzlarini va hokazolarni tadqiq etadi. Yuqorida sanab o‘tilgan konseptlar bevosita madaniyatga taalluqli bo‘lib, ular tilda maishiy va taomil muomalasi shaklida mustahkamlanadi.

Tadqiqotchilarning ta‘kidlashicha, “lingvokulturologiya” termini V.N.Teliya rahbarligidagi Moskva frazeologik maktabi tomonidan olib borilgan tadqiqotlar bilan bog‘liq ravishda paydo bo‘lgan [1,31].

V. N. Teliyaga ko‘ra, lingvokulturologiya, avvalo, jonli kommunikativ jarayonlarni va ularda qo‘llaniladigan til ifodalarining sinxron harakatdagi xalq mentaliteti bilan aloqasini tadqiq qiladi.

Fan doirasida so‘nggi yillarda eng keng qo‘llanayotgan tahlil metodi sifatida assotsiativ metodni ko‘rsatishimiz mumkin. Chunki til birliklarini assotsiativ tahlil metodi asosida o‘rganishga kun sayin qiziqish ortib bormoqda. Akademik Azim Hojiyev tomonidan yaratilgan “Tilshunoslik terminlarining izohli lug‘ati”da “assotsiativ” so‘ziga shunday ta‘rif beriladi: “Assotsiatsiya – til birliklarining shakli yoki mantiqiy-semantik belgisiga ko‘ra o‘zaro birlashuvi” [4,19]. Til birliklarini bu tizim asosida tadqiq etish jarayonida insonning psixologik-ruhiy tasavvuri va uning til sistemasida aks etishi borasida bir-biridan qiziqarli ma‘lumotlar qo‘lga kiritildi. Ma‘lumki, yangi mazmunli matn yaratilishida tildagi so‘zlarning o‘zaro assotsiativ bog‘lanishi nihoyatda muhim o‘rin tutadi. Ya‘ni tildagi so‘zlarning assotsiativ munosabati evaziga matn mantiqiy-semantik jihatdan shakllanadi, tarkib topadi. Jumladan, milliy-madaniy semali til birliklari ham matn tarkibida shunday xarakterga ega bo‘lgan, milliy koloritni ifodalaydigan til birliklari bilan assotsiativ birikib, milliy ruhni o‘zida aks ettiradi. Ushbu bobimizda

respondentlar orasida o‘tkazilgan “suv” leksemasi assotsiyalarining lingvistik xususiyatlari haqida fikr yuritimiz.

“Suv” leksemasi bo‘yicha o‘tkazilgan assotsiativ tajribada jami 418 ta javob reaksiyasi olindi. Tajriba natijalari asosida “suv” leksemasining assotsiativ maydoni quyidagicha tarkib topdi: jami javob reaksiyalari 418 ta, turli javob reaksiyalari 258 ta, yakka assotsiatsiyalar miqdori 160 ta.

“Suv” leksemasi assotsiativ maydonining yuqori chastotali birliklari quyidagilardan tashkil topadi: ichimlik (2), daryo (6), dengiz suvi(11), okean (4), ariq (3), ko‘l (4), irmoq (3), hovuz (3), suv ombori (3), suyuqlik (2), obi hayot (3), suv hayot manbasi (4), ko‘m-ko‘k ummon (3), toza va zilol ichimlik (4), qishlog‘im (2), non (3), yomg‘ir (2), o‘simlik (5), suzish (6), salqinlik (8), tiniqlik (7), tiniq (7), suyuq (3), shirin (3), bahor fasli (9), tomchi (6), favvora (9), sharshara (9), toza ichimlik (7), ichadigan narsa (6), tozalik (7), hayot (7), rangsiz (3), ta‘msiz (5), yashashlik (9), kursdoshlarim (2), yig‘laganim (3), ko‘z yosh (5), umr (3), mo‘l hosil (2), dala (3), muz (3), chanqoqni qondirish (7), sahro (3), tegirmon (6), buloq suvi (9), qaynar buloq (4), bulut (3), umr (4), to‘fon (2), sel (3), girdob (3), Darg‘om (2), Zarafshon (2), Venetsiya (6), sumalak (7), suv parisi (3). Qolgan 160 ta assotsiatsiya turtki so‘zga yakka holda berilgan javob reaksiyalari hisoblanadi. Assotsiativ maydondan o‘rin olgan javob reaksiyalarining eng yuqori chastotali birliklari 11 holatda so‘z birikmasi ko‘rinishida, qolgan barcha holatlarda esa leksema ko‘rinishida olindi. Gap ko‘rinishidagi javob reaksiyalari uchramadi.

“Suv” leksemasi asosida shakllangan ibora, maqol, o‘xshatish va marosim nomlari so‘ralganda esa quyidagicha assotsiativ ko‘rsatkich qabul qilindi:

Tarkibida suv so‘zi ishtirok etgan maqollar: Suvni ko‘rmasdan etik yechma (2), Inson do‘stsiz ko‘karmaydi, daraxt – suvsiz (1), Oldingdan oqqan suvning qadri yo‘q (5), Suv keldi – nur keldi (7), Suv - obi hayot (7), Oqqan daryo oqaveradi (5), Yurgan daryo – o‘tirgan bo‘yra (3), Ummon oldida tursang ham bir tomchi suvni uvol qilma (5), Oqar suvning qadri yo‘q (2), Oqqan daryo oqmay qolmas (2), Yaxshilik qil suvga sol, bilsa baliq, bilmasa xoliq (5), Dunyoni suv bossa, o‘rdakka ne g‘am (3), Toma-toma ko‘l bo‘lur, Hech tommasa cho‘l bo‘lur (2), Ariqni suv bezar, Odamni – mehnat (1), Yer – xazina, suv – gavhar (3), Suv hayot manbasi (9), Suvsiz hayot yo‘q (3), Do‘st do‘stga boqar, suv soyga oqar (2), Oshning ta‘mi tuz bilan, suvning ta‘mi muz bilan (3), Birov suv topolmaydi ichgani, Birov suv topolmaydi kechgani (2).

“Suv” leksemasi asosida shakllangan iboralar: Suvdek serob bo‘lmoq (3), sochidan suv o‘girib ichsa arziydi (2), suv tekin (6), qo‘ltig‘iga suv purkamoq (1), suvga oqizmoq (4), suvga tushsa omon chiqadigan (2), boshidan suv o‘girib ichsa arziydi (2), ko‘ngli suvdek tiniq (2),

Suv bilan bog‘liq o‘xshatishlar: ko‘z yoshi (7), bir tomchi suvdek (6), tog‘lardan oqib kelayotgan suv suzuk qizga o‘xshatilgan (1), suv quygandek jimjit (4), ikki tomchi suvdek o‘xshash (3), o‘tkinchi dunyo (5), inson umri (6), ko‘z yosh (5), ko‘z yoshlar suvga o‘xshash (1), rangi suvdek oqarib ketdi (2).

“Suv” leksemasi asosida paydo bo‘lgan marosimlar: “Sust xotin” (9), “Yomg‘ir chaqirish marosimi” (6), “Suv septi” (2), yomg‘ir yog‘ishi uchun kichkina kulcha nonlar yopish (1).

Umuman olganda, suv stimul so‘zi bo‘yicha o‘tkazilgan so‘rov natijalari asosida quyidagi xulosalarni bayon etish mumkin:

1) O‘zbek xalqining ong-u tafakkurida “suv” leksemasi milliy qadriyat sifatida muhrlangan va bu paremiologik birliklarda o‘z aksini topgan.

2) Muloqot tili o‘zbek tili bo‘lgan yoshi, jinsi va ijtimoiy mavqeyidan qat’i nazar barcha insonlar suv borasida bir xil tasavvur va fikrga ega.

3) O‘zbek xalqi milliy madaniy ongida suv, asosan, yerdagi hayotning asosi sifatidagi obraz ko‘rinishida ifoda topgan.

4) “Suv” leksemasining assotsiativ maydoni til egalarining suv bilan bog‘liq obrazli tasavvurlari, xalq donishmandligi durdonalari, qadimiy marosimlari va suv so‘zi asosida shakllangan o‘xshatishlari haqida yetarlicha ma‘lumot bera oladi.

5) Barqaror birikmalarning deyarli barchasi suv so‘zining o‘zbek xalqi milliy-madaniy ongida ijobiy obraz sifatida saqlanib kelayotganligini ko‘rsatadi.

ADABIYOTLAR

1. Худайберганава Д. Матнинг антропоцентрик тадқиқи. Монография. – Тошкент: Фан, 2013.
2. Телия В.Н. Русская фразеология: семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. –М.: Школа “Языки русской культуры”, 1996. – С. 222.
3. Слышкин Г.Г. От текста к символу. Лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании дискурса. –М.: Издательский центр «Академия», 2000.
4. Ҳожиёв А. Тилшунослик терминларининг изоҳли луғати.
5. Лутфуллаева Д. Тожибоев Б. Ўзбек тилида миллий маданият ассотсиатив бирликлар // 2018, №3. –Б.43-48.

TERMINOLOGIYANING RUS TILSHUNOSLIGIDAGI TADQIQI

Karimov Kamoldin Nasriddinovich
Andijon davlat chet tillari instituti
Ingliz tili nazariy aspektlari kafedrası
king230680@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada terminologiyaning fan sifatida shakllanishi haqida fikrlar yuritilgan bo‘lib, turli olimlar fikrlari berilgan. Xususan rus terminologiyaning rus tilshunosligidagi o‘rni haqida so‘z ketgandir.

Kalit so‘zlar. terminologiya, falsafiy terminlar, til.

Ma‘lumki, terminning umume’tirof etilgan ta’rifi mavjud emas. Terminga qo‘yiladigan talablar, uning grammatikasi to‘g‘risida munozaralar olib borilmoqda. Zero, terminologiyaning til tarkibidagi o‘rni masalasi hali ham hal qilinmagan.

Maxsus maqsadlar uchun tilning asosiy tarkibiy qismi sifatida so‘z boyligini har tomonlama o‘rganish XX asrdan boshlandi. Terminologiya lingvistikaning eng

Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman

33.	Linguoculturemes in Modern English, Uzbek and Russian and problems of translation N.A.Otahnova	115
34.	TILSHUNOSLIKDA GENDER TUSHUNCHASINING TADQIQI Davlatova Hulkaroy Uktamovna	117
35.	ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA MULOQOT VA UNING NAZARIY ASOSLARI Maxmudova Sabinabonu Raxmatilla qizi	123
36.	INGLIZ VA O'ZBEK FRAZELOGIYASIDA GENDER STEREOTIPLAR DINAMIKASI Qoraqo'ziyeva Diyora Iqboliddin qizi	125
2-SHO'BA. UMUMIY TILSHUNOSLIKNING DOLZARB MUAMMOLARI.		
37.	O'ZBEK TILI MILLIY-MADANIY SEMASIDA "SUV" LEKSEMASINING IFODALANISHI Hayitova Mahliyo Ilhom qizi	130
38.	TERMINOLOGIYANING RUS TILSHUNOSLIGIDAGI TADQIQI Karimov Kamoldin Nasriddinovich	132
39.	MADANIYATLARARO MULOQOTDA SUN'IY INTELLEKTNING O'RNI Adaxamova Muqaddasxon Nuriddin qizi	136
40.	«BURCH» KONSEPTINING MA'NAVIY-AXLOQIY TABIATI Amanbaeva Dilsora Abbamuslimovna	138
41.	MULOQOTDA NOVERBAL VOSITALAR AHAMIYATI Mo'minova Matluba Akmalxon qizi	141
42.	ON THE USAGE OF NON-VERBAL MEANS IN COMMUNICATION Anvarbekova Oyidinoy Zafarbek qizi	143
43.	SOCIAL FACTORS IN LINGUISTIC CHANGE: INSIGHTS FROM LABOV'S PHONOLOGICAL STUDIES Mamadaliyeva Madinabonu Jaxongir qizi	148
44.	GENESIS OF TEXT AND SPEECH CONCEPTS. THEIR FORMAL AND INFORMAL STYLES AND DIFFERENCES BETWEEN THEM Ashurova Muxayyoxon Sanjarbek qizi	150
45.	TOPONIMLAR TARIXDAN SABOQ BERADI Asqarova Yorqinoy Mo'minjon qizi	154
46.	IJTIMOYIY-KASBIY NOMINATSIYA SEMANTIKASINING IJTIMOYIY ASOSLANGANLIGI Xamidov Behzod Axadovich	157
47.	BADIIY ADABIYOTLARDA DIN KONSEPTINING IFODALANILISHI Nafisaxon Maxamatqulova	159
48.	LITOTA- STILISTIK VOSITA SIFATIDA Djabbarova Z.R.	165
49.	ETYMOLOGY OF THE LEXEME "MOUTH" IN ENGLISH AND ITS MANIFESTATION AS CONCEPT IN THE LINGUISTIC PICTURE OF THE WORLD Otajonov Botirbek Ashuralievich	168
50.	FEATURES OF WRITTEN CORPORA EXPLOITED IN CREATING LANGUAGE TEACHING MATERIALS	172